

М. КИКЛЕ
/1657—1658/

Животописните данни за него са твърде оскъдни. Предприема пътуването си на Изток в края на 1657 г. заедно с пътеписеца А. Пуле през Венеция и Дубровник. Тук двамата пътници се разделят и всеки поема сам за Цариград. Кикле попада в турската столица в твърде неблагоприятен момент. Френският посланик Дьо ла Е е заподозрян в тайни връзки с неприятелската на Турция Венеция поради заловени шифровани писма до него от венецианска страна. Поради тези подозрения синът на посланика бива хвърлен в затвора, докато великият везир (тогава Мехмед Кюпрюли) търси начин да установи съдържанието на писмото. По някои сведения Кикле, който бил отличен тълкувател на шифрованите писма, станал жертва на тази обстановка. Опасявайки се, че би могъл да разкрие пред османските управници тайните на шифрованите писма и да злепостави Франция, посланикът нарежда да погубят злощастния пътешественик.

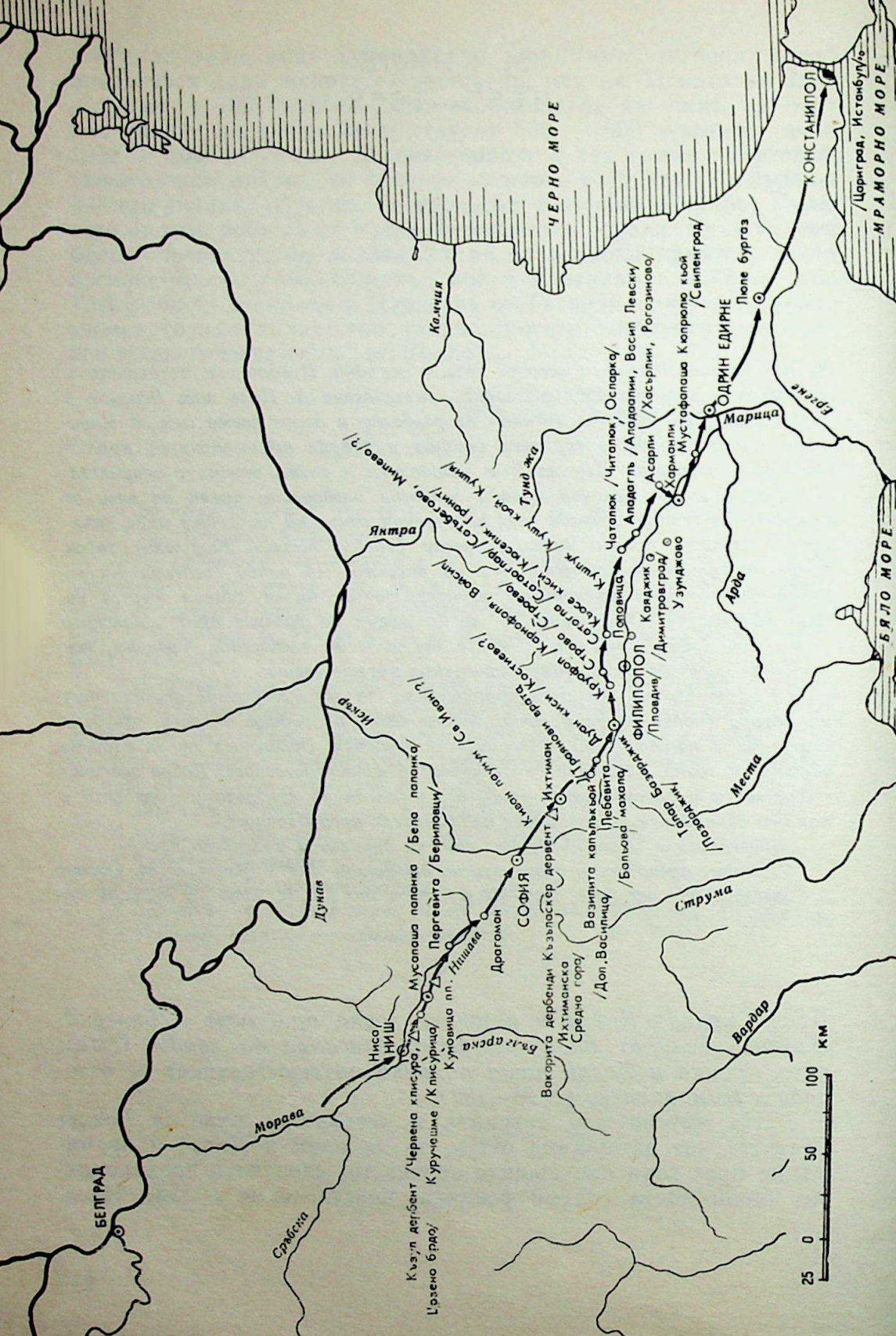
Пътеписецът на Кикле свидетелствува за забележителна осведоменост на автора (който знаел отлично турски език) по редица въпроси, свързани с Изтока и по-специално с Османската империя. Бележките му за отделни селища са точни, обилни и се отличават с непосредственост. Добре запознат с Турция и владеец турски език, Кикле гледа на страната и порядките в нея без обичайната за западните наблюдатели предубеденост.¹

Пътеписецът е обнародван частично на сръбски и български език.²

Нашият превод е по изданието на оригинала: *Les Voyages de M. Quidet à Constantinople par terre. Enrichis d'Annotations par le Sieur P. M. L. A Paris, 1664.*

През Сараево Кикле и неговата група пристигат в Белград. Пътешественикът дава интересно описание на града. Оттам през Гроцка и Хасан паша паланка пътешественикът се отзовава в Поморавието (с. 96—132).

„На другия ден сутринта в четвъртък, деня на божия празник, ние заминахме оттук, за да идем в Ниса³, и преминахме през гори със същите опасности; след като прехвърлихме някои доста големи рекички, пристигнахме в град Ниса.

БЕЛГРАД

Морава

Србска

Ниса
НИШ
Къзл дегъент / Червена клисура / Зъла
Куручешме / Клисурица /
Кювница пп. / Нишава
Драгоман
СОФИЯ
Вакрита дербенди / Къзъласкер дервент /
Михтиманска
Средна гора /
Бягъарска

Дунав

Искър

Явря

Мусапаша папанка / Бела папанка /
Пергеѝта / Берѝловѝц /
Кюен пѝтѝм / Са / Ман / ? /
Крѝтон вѝра / Кѝстнево ? /
Дрон кѝсѝ / Кѝстнево ? /
Крѝтон / Корѝфѝна / Вѝсѝн /
Кѝсе кѝсѝ / Сѝрѝво / Сѝрѝво /
Сѝрѝво / Сѝрѝво /
Кѝшѝк / Кѝшѝк / Кѝшѝк /
Кѝшѝк / Кѝшѝк / Кѝшѝк /

Чатѝлок / Читѝлок / Ослѝрка /
Ападагъ / Ападаѝли, Вѝсѝл Левѝски /
Асарѝ / Хѝсърѝли, Рѝгозѝново /
Хѝрѝманѝ /
Муѝстафѝша Кѝпрѝлопѝ кѝѝ /
Сѝвѝленград /

Кѝлѝндѝя

Вѝзѝлѝта кѝпълькѝѝ /
Дѝп. Вѝсѝлѝца /
Бѝльѝва махѝла /

Пѝловѝца /
Кѝвѝджѝкѝ /
Дѝмѝтѝрѝград /
Узѝмѝжѝво /

ФѝЛИПѝПОП /
Пѝловѝца /

Кѝшѝк / Кѝшѝк / Кѝшѝк /
Кѝшѝк / Кѝшѝк / Кѝшѝк /

ОДѝРН ЕДИРНЕ

Струма

Мѝсѝва

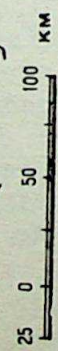
Аѝрѝа

Еѝрѝене

Марѝца

Пѝле бѝрѝгаз

ЧЕРНО МОРЕ

25 0 50 100 КМ

КОНСТѝНИПОП

Цѝригѝра, Иѝстанбуѝлѝ /
МРАМѝРНО МОРЕ

БѝЛО МОРЕ

Всред него минава реката, наречена Нисава⁴, която се влива в Морава. Има множество джамии, от които най-главната се нарича Дункяр джамиси⁵, втората — Юсуф бег джамиси; другите са по-малки, има две бани и много чешми. Бяхме нафтанени у Дели Али бей, много хубава къща. Прекарахме там остатъка от деня и следната нощ. Заминахме оттук на другия ден в петък, 21 юни към обяд.

Спахме същия ден при една планина в доста хубава ливада, близо до планината, наречена Къзул дербент⁶. Прекарахме тук нощта в затворена кола и заминахме оттук рано преди изгрев слънце. Преминахме Къзул дербент и спяхме до Куру чешме, суха чешма, хубаво село, в хан срещу паланката, наречена Муса паша паланка в подножието на Суха планина⁷ до Суха чешма. Тази планина е много хубава, намира се край река Нисава.

С падането на нощта вървахме при светлината на фенерите си, остатъка от нощта — все между планини. Призори на следния ден, след като оставихме цял час конете си да пасат и да се освежат на една хубава ливада, като поехме, се изкачихме по доста приятна планина, наречена Коновица дербенти,⁸ но по [път] с извивки в глъбината измежду две високи планини. Те са твърде опасни поради хайдути, които се срещат там ежечасно и са съвсем чести до такава степен, че един ден преди нашето преминаване през това място те бяха нападнали намиращите се там пандури, но със загуба. При преминаването оттам се вижда малкото село на християни-сърби, наречено Пергевита⁹, оттам, след като вървахме до обяд на следния ден, празника на св. Йоан Кръстител, пристигнахме в село, наречено Драгоман. След като си починахме до вечерта в тамошния хубав и прохладен кервансарай, заминахме оттам в началото на нощта; като прехвърлихме множество рекички, пристигнахме на утрото във вторник 25. VI към 2 часа сутринта в град София.

Настанихме се в кервансарая, който носи името на джамията до него — Чауш паша Фави джамиси. Там отсядат пътуващите за Константинопол.

Има шест красиви кервансарая в този много хубав, богат със стоки град. Има черква на християни, латини и множество дубровнишки благородници, които я поддържат.¹⁰ Това е седалището на бейлербея на Романия или Румелия. Той се нарича Сюлейман паша, бил е велик везир в течение на три месеца, след това паша и като паша понастоящем е везир от петнадесет месеца. Има много хубави покрити безистени и красиви места. Керваните си почиват тук цял ден, а и всички други

пътници, тъй като тук е около половината път от Белград до Цариград. По обичай тук се прави весел подарък на коларите — няколко оки вино или няколко хляба. Наричат го otufax bakchichi.¹¹

Тук видяхме снежните планини, които бяхме изгубили. Оттук нататък се навлиза в Румелия, тук се напуска Сърбия и България.

След като прекарахме там остатъка от вторника, заминахме в сряда към три часа след обяд. Като преминахме през село, наречено Киван Пашунун¹², си отпочинахме след вечеря под сянката на красиви и големи дървета край река Иска¹³, на една левга път отстояща от София. Заминахме оттам в десет часа вечерта. Преминахме реката през дървен мост, пътувайки цялата нощ, на другия ден сутринта ние прехвърлихме планината, наречена Вакарита или Казъласкер дервент¹⁴ — един час път. Долу намерихме село, наречено Вакарита¹⁵, после пристигнахме на юг в село Ихван¹⁶, където отседнахме в един кервансарай, наречен Михаловият хан. Има имарет или джамия, наречена Михал джамиси¹⁷. Има друг хан, наречен беговият хан.

Прекарахме там този ден и заминахме оттам към два часа след полунощ на следната нощ. Като прекосихме една много приятна равнина, започнахме да изкачваме планина, наречена Каплъ дервент¹⁸. Тя е доста стръмна и неприятна поради каменливите си пътища, направени обаче по-удобни за идването на великия везир, който бе наредил да се изравни пътят, да се извадят камъните от него и да се отрежат дърветата.

Оттам стигнахме село, наречено Вазилита капълъкъой¹⁹. Там се преминава през врата, единствена останала от развалините на древна крепост, която е била убежище на един хайдутски вожд²⁰. После в същата планина намерихме друго село, наречено Лебевита²¹. Когато минавахме по тези места, много красиви християнски девойки дойдоха да ни донесат блюда с хубави и съвсем очистени ягоди, готови за ядене, и освен това на стойност осем френски денара²². В Париж не биха ги дали за десет су²³.

Оттам, като прехвърлихме тази планина, последната неприятна [планина] до Константинопол, тъй като останалото бе само приятна равнина, видяхме реката, наречена Мариза²⁴, минаваща през Филиба или Филипополи и Адринопол. Прекосихме я през брод в каруците си близо до един разрушен мост. След като минахме през друго село в равнината, назовано Нова тело²⁵, един час по-късно пристигнахме в голямо градче, наречено Талар Базарджик²⁶.

Настанихме се в хубав хан, наречен Агсъ хан, където има красива чешма и хубав часовник, който бие часовете²⁷. На това място има множество красиви джамии и хубави къщи. Там

прекарахме целия ден. След като ядохме хубави и едри ягоди, прочути в този край, заминахме преди съмване на другия ден сутринта, в събота, за да идем във Филиба.

Сутринта в събота, 29. VI. 1658 г., с надежда да заминем за Филиба, ни предупредиха, че каруците на минаващите, каквито и да били те, били задържани, за да обслужват армията на великия везир, който пристигнал същия ден във Филиба, за да прекара там и устрои байрам. Това зачуди господаря молла Мехмед ефенди и го уплаши, че ще остане по пътя без каруците си с всичките си дрехи и екипаж, на земята, без помощ сред полето. Впрочем, като избягваше срещата с великия везир, с когото не бе особен приятел, той се реши да промени пътя в определен момент. Наистина взехме водач и поехме по напречен път, за да не минем по никоя начин през Филиба, при все че аз много съжалявах. Като прекосихме в по-малко от половин час път десет пъти реката Мариса през брод (до такава степен тя е криволичеща), преминахме през селото Дуанкиси²⁸ и отседнахме при хаджи Джин Али в селото Круофол²⁹, гдето спяхме. Заминахме оттам следната нощ към десет часа и след като преминахме през брод осем рекички на разстояние от една миля, криволичеща в полето, и след като минахме през Строва³⁰, пристигнахме към осем часа сутринта, неделя, в село, наречено Сатогла³¹. Прекарахме деня. То (селото) е отдалечено от град Филибе само на три часа път от лява страна; заминахме оттам през следващата нощ към два часа след полунощ. Като вървахме до осем часа сутринта първия понеделник от юли 1658 г. и последния ден от рамазана, месеца на турските пости, пристигнахме в село, наречено Кьосе киси.³² Прекарахме там целия ден при много добра обноска от страна на нашия хазяин Якуб ага и заминахме оттук към десет часа на следващата нощ. Отидохме във вторник, другия ден на байрама, в градчето Чирпан, където прекарахме до сряда, следващия ден сутринта. В това градче има две джамии, едната наречена Коджа джамиси, а другата — Аджаб Тураман джамиси и четири [други] джамии.

Заминахме оттам на следния [ден], сряда, за Кушлук,³³ след като нашите турци направиха великденската си молитва. Към обяд прекарахме голямата горещина в хубава ливада, гдето, след като пребивавахме до четири часа, пристигнахме в село, наречено Чаталюк.³⁴

Оттам заминахме към десет часа вечерта. Вървахме цяла нощ пипнешком с нашия водач, като прекосихме множество опасни рекички и пристигнахме в понеделник сутринта в Калфа киси³⁵. Там се освежихме и отидохме към обяд в село, наречено Аладаглъ³⁶, където прекарахме дневната горещина, и заминахме оттук около десет часа през нощта. На другото утро, петък, 5 юли 1658, пристигнахме в село, назовано Асарли³⁷.

Като освежихме там конете си, заминахме около 8 часа същата сутрин, въпреки че господарят молла искаше да спрем в съседното село.

Ние преминахме оттатък и след като вървахме дълго време покрай река Марица по много опасен път, видяхме на другия бряг на реката голямото градче, наречено Харманли — макар и на три мили от нас, с изглед на много висока и много красива на вид нова джамия. После, без да спрем, продължихме пътя си в голям тръст и понякога в силен галоп. Изморени въпреки закъснението от дългия [път] и извънредно досадната леност на господаря молла, пристигнахме през гори, доста опасни поради разбойници, но по много хубав път, придружени само от Ахмед ага Белградли (много богат човек и също като нас отегчен от моллата) в голямото градче, названо Мустафа паша Кюпрюлю кьой или Моста паша кюпуси.³⁵ Прекарахме остатъка от деня — петък, и половината от нощта в красива ливада под хубаво дърво. Веднага нашият молла, много страхлив, ни настигна разгневен, като не бе посмял да остане назад, тъй като само нашите две каруци бяха добре въоръжени. В това градче има джамия със същото име. Тук се попада отново на големия път за Андрианопол през Филиба, който избягнахме с направеното от нас заобикаляне.

Прочее, за да не липсва нищо за любопитните пътници, ще поставя след това дните и селата, които се срещат по големия път от Базарджик през Филиба за Константинопол.

Минава се през следните села и обичайният [преход] от Филиба за Константинопол е три дни път.

Базарджик, Филипопол или Филибе, голям град, река Марица минава под хубав мост. След това се отива в Апапазли кьой³⁹. После се минава в Каяли кьой⁴⁰, после в Узунджова⁴¹. След това се спи по желание в Харманли. После — в Мустафа паша кюпреси, където е големият път. Заминахме от селото в полунощ. Като преминахме през малкото село Текие⁴², пристигнахме в събота сутрин към десет часа в Андринопол — много красив и голям град, макар и лошо застроен по обикновения турски маниер. Най-напред се минава при влизането през красив и дълъг мост, където минават три реки; едната, наречена Тонуджа, другата — Мерич, или Марица⁴³, и третата — Арда. Те се сливат под този мост.

Описание на град Андринопол.

Градът Андринопол е застроен на върха и по склоновете на един хълм там, където реките Тунджа и Арда губят името си в това на Марица (т. е. се сливат с Марица, б. пр.).

В Романия няма място, където въздухът да е по-мек и по-умерен: той (градът) е на 54 градуса дължина и 44 — ширина. Обкръжен е с големи равнини и еднакво отдалечен от

морето и планините, които обикновено изменят характера на съседните им области.

Някогашното настаняване на османците го е разраснало. Частните сгради са твърде красиви за страната. Колкото до обществените постройки — има един изцяло засводен безистен, който е много красив. Мястото, дето са дюкяните на обушарите, е също изцяло засводено и много добре изградено. Така са и другите, понеже във всички градове на Турция всички занаятчици от един занаят пребивават на едно и също място.

В най-високата част на града има разкошна джамия, изградена от султан Сюлейман. Ако прибавим към това и сарая с много приятно разположение и един красив каменен мост с шест свода, не ще се намери друг град в Турция след Константинопол, гдето да има по-красиви обществени сгради. Този град е още под бейлербея на Гърция, когото турците наричат ромели бейлербей. Всеки три години там се изпраща един молла за кадия, който раздава правосъдие от първа инстанция, понеже няма друг съдия в града освен него. Той е натоварен още и с полицейска служба, отгдето извлича голям приход, освен неправдите, извършвани от него, за да събере за подаръците, които прави, когато се върне в Константинопол, било за да попречи да обследват живота му, било за да получи друга длъжност. Тази съдийска или кадийска служба в този град е на голяма почит между тях, защото ония, които излязат от нея, стават обикновено кадии на Константинопол, а после — кадъаскери.

За охрана на града има няколко еничери и няколко спахии. Те се подчиняват само на началниците си и признават само агата си, който е при особата на султана.

След като прекарахме цял ден в Андринопол, заминахме оттам в понеделник, на 8 юли 1658 г., към десет часа“ (с. 133—152).

Увод, подбор и превод: *Б. Цветкова*
Коментар: *Б. Цветкова и П. Коледаров*

¹ Бележките за него по Р. Самарџић, пос. съч., с. 84—87.

² М. Марковић, Један француски путописац у нашој земли 1658, Гласник Историског друштва у Новом Саду, VII, 1934, 1—3, с. 311—319; Р. Самарџић, пос. съч., с. 191—198; М. Ионов, Европейски пътеписи — извор за историята на българските земи през XVII в., ГСУ, ФИФ, III, история, т. LXII, 1968, 1970, с. 151—157.

³ Гр. Ниш, Югославия.

⁴ Р. Нишава.

⁵ Хункяр джамиси, вер. джамията на Мурад I, срв. Р. Самарџић, пос. съч., с. 665.

- ⁶ Къзъл дербент — „Червена клисура“, вер. Цървено брдо при Сичевачката клисура (срв. Р. С а м а р џ и ћ, пос. съч., с. 665).
- ⁷ Сува пл., Югославия.
- ⁸ Куновица пл., Югославия.
- ⁹ Бериловци, Пиротско, Югославия.
- ¹⁰ Срв. И в. Д у й ч е в, Софийската католишка архиепископия през XVII в., София, 1939, с. 24 сл.
- ¹¹ Otugak bakışı — подарък за отсядането.
- ¹² Зле доловено име на манастира „Св. Иван“ в Лозенската пл. и селата Горни и Долни Лозен, дн. Лозен, Голяма София или по-вероятно изопачено от Горубляне.
- ¹³ Р. Искър.
- ¹⁴ Ихтиманска Средна гора.
- ¹⁵ С. Вакарел, Софийски окръг.
- ¹⁶ Гр. Ихтиман, Софийски окръг.
- ¹⁷ Известно е, че в Ихтиман бил поселен един клон от Михалбеевия род (П. Делирадев, пос. съч., II, София, 1953, с. 345).
- ¹⁸ Еледжик, Средна гора.
- ¹⁹ С. Долна Василица, Софийски окръг.
- ²⁰ „Траяновите врата“, срв. П. Делирадев, пос. съч., с. 342—343.
- ²¹ Бельовица или Малко Белово, Пазарджишки окръг.
- ²² Стара френска монета — 1/12 от су.
- ²³ Стара френска монета — 1/20 от франка.
- ²⁴ Р. Марица.
- ²⁵ С. Ветрен, Пазарджишки окръг.
- ²⁶ Гр. Пазарджик.
- ²⁷ Това е вероятно големият кервансарай на великия везир Ибрахим паша, за който споменава Евлия Челеби. В него имало дървена кула с часовник.
- ²⁸ Вер. с. Доганово, дн. Мало Конаре, Пазарджишко (срв. П. Делирадев, пос. съч., II, с. 202).
- ²⁹ Карнофоля, дн. с. Войсил, Пловдивски окръг.
- ³⁰ С. Строево, Пловдивски окръг.
- ³¹ Може би Сатаоглар, село, напуснато от местното турско население в 1885 г. (П. Делирадев, пос. съч., II, с. 261) или Сатъбегово, дн. Милево, Пловдивски окръг.
- ³² Вер. Кюселни, дн. с. Гранит (П. Делирадев, пос. съч., I, с. 313).
- ³³ Кошлуккьой или Кушия, в бившата Първомайска околия, изселено.
- ³⁴ С. Осларка, Старозагорски окръг.
- ³⁵ Неуточнено.
- ³⁶ С. Васил Левски, Старозагорски окръг.
- ³⁷ С. Рогозиново, Хасковски окръг.
- ³⁸ Гр. Свиленград, Хасковски окръг.
- ³⁹ С. Поповица, Пловдивски окръг.
- ⁴⁰ Част от гр. Димитровград, Хасковски окръг.
- ⁴¹ С. Узунджово, Хасковски окръг.
- ⁴² Неуточнено.
- ⁴³ Реките Тунджа и Марица.